

Seppo SUHONEN (Helsinki)

Keitä olivat Suomalais-Ugrilaisen Seuran perustajat?

Puhe Suomalais-Ugrilaisen Seuran juhlaillallisilla 2.12.2008 Hotel Kämpin peilisalissa

Tänä juhlaillatana voisimme kysyä, millaista väkeä oikeastaan olivat seuramme perustamisasiakirjan 113 allekirjoittajaa? Heistä on kyllä lyhyt katsaus Timo Salmisen (2008) uudessa historiateoksessa, mutta kysymystä on aihetta pohdittava vielä tarkemmin. Olen käynyt läpi heidän henkilöhistoriansa niin pitkälle kuin on onnistunut. Heidän historiallista merkittävyyttään voi päätellä siitäkin, että uudessa Kansallisbiografiassa heistä on mainittu 80 eli 70 %. Tämä joukko on varmaan edustavimpia tieteellisten seurojemme historiassa. Varsinaisessa perustavassa kokouksessa oli läsnä vain 18 henkeä, jotka sisältyvät tuohon 113:n joukkoon.

Ensiksi on pantava merkille, että perustajien joukossa on mainittu Matias Aleksanteri Castrénin poika, historiantutkija ja valtiopäiväedustaja *Robert Castrén*, joka ehti kuolla samana vuonna. Hän oli Matiauksen ainoa lapsi ja vain yhdeksänkuinen isän kuollessa. Seuran perustamisen aikoihin hän oli *Helsingfors Dagbladin* päätoimittaja. Pieninä finesseinä kannattaa ehkä mainita, että J. V. Snellman oli ollut yksi Robertin tädin Sofi Tengströmin kosijoista, ja Robertin äidin ja tädin äitipuoli Carolina Tengström taas oli J. L. Runebergin puolison Fredrikan sisko.

Sitten voi perustajista poimia muutamia miehiä yhteiskunnan huipulta. Ensinnäkin silloinen kenraalikuvernööri *Feodor Logginovitš Heiden*, arvolutaankin jalkaväenkenraali. Edelleen joukkoon kuuluvat Suomen sotaväen päällikkö *Georg Edvard Ramsay*, Munkkiniemen kartanon omistaja, prokuraattori eli oikeuskansleri *Robert Montgomery*, ministerivaltiosihteeri ja yliopiston vt. kansleri *Theodor Bruun* ja edellinen ministerivaltiosihteeri *Emil Stjernvall-Walleen* sekä Suomen asiain komitean jäsen (Pietarissa) *Victor von Haartman*.

Silloisia senaattoreita olivat *Leo Mechelin*, *Herman Molander*, *Christian Theodor Oker-Blom* (Helsingin yliopiston entisen rehtorin Nils Oker-Blomin sukua) ja *Johan Philip Palmén*. Heistä *Herman Molander* on seuramme kannalta erityisen tärkeä, kun hänestä tuli seuran ensimmäinen esimies yhdeksäksi vuodeksi. Hän oli vapaaherra ja sekä todellinen valtioneuvos (1860) että salaneuvos

Professor Seppo Suhonen delivering his speech in the Mirror Room at Hotel Kämp on December 2nd, 2008. On the left, Professor Juha Janhunen and Docent Aura Korppi-Tommola; on the right facing, Professor Ulla-Maija Kulonen, Harry Halén, Doctor of Honour, and Professor Sirkka Saarinen. In front with backs to camera, Professors Riho Grünthal, M.M.Jocelyne Fernandez-Vest and Alho Alhoniemi.

(1875). Hän osallistui ritariston ja aatelin edustajana kaikkiin valtiopäiviin 34 vuoden aikana.

Valtiopäiväedustajia oli kahdeksan: *Jaakko Forsman, Wilhelm Hackman, Joachim Kurtén, Gustaf Adolf Lindblom, Agathon Meurman, Christian Theodor Oker-Blom, Ernst Gustaf Palmén ja August Schauman.*

Kun kyseessä on tieteellinen seura, voi ensiksi katsoa sitä, millainen oli akateemisen väen ja nimenomaan professorien edustus perustajissa.

1. Professorit

Suomalais-Ugrilaisen Seuran perustajiin kuului 18 virassa olevaa professoria kaikista tiedekunnista, ja lisäksi muutamat olivat hoitaneet aikaisemmin jotakin toista professuuria: teologisesta (2), oikeustieteellisestä (1), lääketieteellisestä (3) ja filosofisen tiedekunnan kummastakin osastosta, historiallis-kielitieteellisestä (8) ja matemaattis-luonnontieteellisestä (4). He edustivat 18:aa eri oppiainetta.

Heidän edustamansa oppiaineet olivat (* = filosofinen tiedekunta) *Pohjoismaiden arkeologia, eläintiede ja vertaileva anatomia, *estetiikka ja nykyiskansain kirjallisuus, *filosofia, fysiologia, geologia ja mineralogia, *Kreikan kieli ja kirjallisuus, käytännöllinen teologia, *yleinen historia, *Suomen ja Skandinavian historia, kemia, lapsenpäästöoppi ja lastentaudit, patologinen anatomia ja oikeuslääkeoppi, *sanskrit ja vertaileva kielentutkimus, siviilioikeus ja roomalainen oikeus, *suomen kieli ja kirjallisuus sekä tähtitiede.

Lisäksi joukkoon kuului 11 emeritusta, mukana mm. suomen kielen professori *Elias Lönnrot* ja historian professori *Zachris Topelius*. He edustivat seuraavia tiedekuntia: filosofisen tiedekunnan historiallis-kielitieteellinen osasto (4), matemaattis-luonnontieteellinen osasto (2), teologinen (2) ja oikeustieteellinen tiedekunta (3). Emeritusten edustamista oppiaineista tuli edellä mainittujen 18:n lisäksi kuusi oppiainetta, niin että edusteilla oli 24 oppiainetta. Nämä emeritusten lisäaineet olivat *kasvatus- ja opetusoppi, dogmatiikka ja siveysoppi, matematiikka, lainoppi ja valtio-oikeus, siviililainoppi ja roomalainen oikeus, rikos- ja valtio-oikeus sekä venäläinen lainoppi.

Siten neljännes seuramme perustajista oli yliopiston professoreita. Voi huomata, että vaikka oli kyseessä humanistisen tieteellisen seuran perustaminen, niin humanistiprofessoreja oli alle puolet (kaikki 29 professoria huomioon ottaen historiallis-kielitieteellisestä osastosta 12 professoria, 41 %).

Professoreihin kuuluivat myös kolmen tiedekunnan dekaanit: historiallis-kielitieteellisestä osastosta *August Ahlqvist*, lainopillisesta tiedekunnasta *Jaakko Forsman* ja teologisesta tiedekunnasta *Herman Råbergh* sekä pari entistä dekaania. Kreikan kirjallisuuden professori *Wilhelm Lagus* oli yliopiston rehtori.

Virassa olevat professorit

Filosofisen tiedekunnan historiallis-kielitieteellinen osasto (8)

Arkeologia:

- pohjoismaisen arkeologian ylimääräinen professori (1878–1885) *Johan Reinhold Aspelin*

Filosofia:

- käytännöllisen filosofian ylimääräinen professori (1880–1884) *Frithiof Perander*

Historia:

- yleisen historian professori (1880–1913) *Johan Richard Danielson-Kalmari*
- Suomen ja Skandinavian historian vt. professori (1882–1884) *Ernst Gustaf Palmén*

Kielitiede:

- sanskritin ja vertailevan kielentutkimuksen (ylimääräinen) professori (1875–1905) *Otto Donner*
- suomen kielen ja kirjallisuuden professori (1863–1888) *August Ahlqvist*

Kirjallisuudentutkimus:

- estetiikan ja nykyiskansain kirjallisuuden professori (1868–1898) *Carl Gustaf Estlander*
- Kreikan kirjallisuuden professori (1866–1886) *Wilhelm Lagus*

Filosofisen tiedekunnan matemaattis-luonnontieteellinen osasto (4)

- eläintieteen professori (1882–1884) *Johan Axel Palmén*
- geologian ja mineralogian professori (1877–1898) *Fredrik Johan Wiik*
- kemian professori (1882–1907) *Edvard Immanuel Hjelt*
- tähtitieteen professori (1883–1915) *Anders Donner*

Teologinen tiedekunta (2)

- kirkkohistorian professori (1872–1892) *Herman Råbergh*
- käytännöllisen teologian professori (1883–1897) *Otto Immanuel Colliander*

Oikeustieteellinen tiedekunta (1)

- rikoslainopin ja oikeushistorian professori (1880–1881, 1883–1885) *Jaakko Forsman*

Lääketieteellinen tiedekunta (3)

- fysiologian professori (1882–1899) *Konrad Hällstén*
- lapsenpäästöopin ja lastentautien professori (1870–1887) *Josef Adam Joachim Pippingsköld*
- patologisen anatomian professori (1859–1885) *Otto Edvard August Hjelt*

Emeritukset

Filosofisen tiedekunnan historiallis-kielitieteellinen osasto (4)

- kasvatusta ja opetusopin professori (1862–1882) *Zacharias Cleve*
- suomen kielen professori (1853–1862) *Elias Lönnrot*

- Suomen, Venäjän ja Pohjoismaiden historian professori (1863–1876) *Zachris Topelius*
- Suomen, Venäjän ja Pohjoismaiden historian professori (1863–1876) *Yrjö Koskinen* = *Yrjö-Koskinen*, vuoteen 1884 *Georg Zacharias Forsman*

Filosofisen tiedekunnan matemaattis-luonnontieteellinen osasto (2)

- eläintieteen professori (1869–1874) *Anders Johan Malmgren*
- matematiikan professori (1857–1874) *Lorenz Lindelöf*

Teologinen tiedekunta (2)

- käytännöllisen teologian professori (1867–1875) *Carl Gustaf von Essen*
- dogmatiikan ja siveysopin professori (1854–1870) *Axel Fredrik Granfelt*

Oikeustieteellinen tiedekunta (3)

- lainopin ja valtio-oikeuden professori (1874–1882) *Leo Mechelin*
- lainopin (siviililainopin ja roomalaisen oikeuden) professori (1870–1882) *Robert Montgomery*
- lainopin (rikos- ja valtio-oikeuden sekä venäläisen lainopin) professori (1844–1857) *Johan Philip Palmén*

2. Talouselämän edustajat

Perustajiin kuului myös 24 talouselämän vahvaa vaikuttajaa eri puolilta Suomea. Heidän edustamistaan laitoksista monet ovat aivan keskeisiä nyky-Suomessakin. He olivat seuraavat:

Nokia Ab:n perustaja, hallituksen puheenjohtaja ja toimitusjohtaja *Fredrik Idestam*.

Teollisuudenharjoittaja, kauppaneuvos *Antti Ahlström*. Hän oli *Otto Malmin* ohella Suomen varakkaimpia henkilöitä.

Hackman & Co:n pääjohtaja *Wilhelm Hackman*.

Teollisuusyrittäjä *Wilhelm Rosenlew* Porista, Porin kaupunginvaltuuston varapuheenjohtaja. Hän loi kauppuhuoneestaan yhden Suomen merkittävimmistä teollisuusyrityksistä, jonka perustana olivat menestyvät höyrysahat.

Kauppaneuvos ja tupakkatehtailija *Fredric Rettig* Turusta, myöhemmin aateloituna *von Rettig*.

Ja luettelo jatkuu:

Paperitehtaan perustaja *Gustaf Adolf Serlachius*. Hän rakensi Mäntästä teollisuuskeskuksen, johon kuuluivat puuhiomo sekä pahvi- ja paperitehdas.

Kauppias ja teollisuudenharjoittaja *Gustaf Ranin* Kuopiosta. Hän oli olutpanimon omistaja ja Koljonniemen höyrymyllyn perustaja ja toimi aktiivisesti myös pankkimaaailmassa, mm. Kuopion säästöpankin perustajana ja 18 vuotta sen johtokunnan puheenjohtajana.

Tervakosken paperitehtaan johtaja *Adolf Fredrik Wasenius*. Hänen hyvät liikesuhteensa Venäjälle ja Baltiaan osoittautuivat 1860-luvun nälkävuosina elintärkeiksi Suomelle.

Kauppaneuvos, teollisuusyrittäjä *Gustaf Adolf Lindblom*, joka oli Akaan höyrysaunan johtaja ja jolla oli kauppa- ja laivanvarustusliike Turussa, ja hän kuului Kymi-yhtiön perustajiin.

Kauppaneuvos *Otto Malm*, Malmin kauppahuoneen omistaja ja johtaja Pietarsaaresta.

Sahanomistaja ja tehtailija *Johan Parviainen*, joka oli Rautatehtaan osakas Karstulassa ja oli perustanut Jyväskylän Viina-keittiö-Osakeyhtiön.

Karhulan tehtaiden perustaja ja johtaja *William Ruth*. Tähän teollisuuskeskukseen kuuluivat saha, puuhiomo, lasitehdas ja konepaja.

Teollisuudenharjoittajat ja suurlahjoittajat *Ernst* ja *Magnus Dahlström*. Näiden Dahlströmin veljesten lahjoitusten huipentumat olivat Turun Taide museo ja Åbo Akademi.

Turusta oli myös Pohjoismaiden Osakepankin Turun konttorin johtaja *Victor Forselius*.

Vaasaa edusti Vaasan Osake-Pankin johtaja *Joachim Kurtén*, paleontologi Björn Kurténin isoisä.

Tunnettuja helsinkiläisiä talouselämän edustajia olivat seuraavat:

Tehtailija, kauppias, kauppaneuvos *Leonard Borgström*.

Valtiokonttorin tirehtööri *Isak Fellman*.

Weilin & Göösin toimitusjohtaja *Karl Gustaf Göös*.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Kirjapainon toimitusjohtaja (1878–) ja myös yksi painoyhtiön pääomistajia *Viktor Löfgren* (myöhempi *Lounasmaa*).

Kauppias ja kauppaneuvos *Georg Franz Stockmann*, joka oli tullut Suomeen 1852 Lyypekistä. Liike oli silloin nykyisen Kiseleffin Talon tiloissa ja työntekijöitä oli tusinan verran.

Olutpanimo Sinebrychoffin johto oli mukana kolmen hengen voimin: ainoana perustajanaan kauppaneuvoksetar *Anna Sinebrychoff* ja hänen poikansa *Nicolas* ja *Paul*, joista *Nicolas* oli silloin tehtaan johtaja.

3. Perustajia suvuittain ja perheittäin

Suomalais-Ugrilaisen Seuran perustajien joukossa oli useita sellaisia, jotka olivat keskenään lähisukulaisia. Tällaisia ryhmiä oli seitsemän.

Veljeksiä olivat estetiikan ja taidehistorian dosentti (myöhemmin estetiikan ja nykyiskansain kirjallisuuden professori) *Eliel Aspelin-Haapkylä* ja pohjoismaisen arkeologian professori *Johan Reinhold Aspelin* sekä teologian emeritusprofessori *Axel Fredrik Granfelt* ja teologian tohtori *August Edvard Granfelt*. Tätä Granfeltien sukuahan oli sittemmin myös akateemikko Matti Kuusi.

Sanskritin ja vertailevan kielentutkimuksen (ylimääräinen) professori *Otto Donner* oli tähtitieteen professori *Anders Donnerin* setä. He olivat myös perustavassa kokouksessa 15.11.1883.

Patologisen anatomian professori *Otto Edvard August Hjelt* oli kemian professori *Edvard Immanuel Hjeltin* isä. Hekin olivat myös perustavassa kokouksessa.

Eläintieteen professori *Johan Axel Palmén* oli historian professori *Ernst Gustaf Palménin* velipuoli, ja he olivat senaattori *Johan Philip Palménin* poikia. Historian professori *Ernst Gustaf* oli meidän monien tunteman rehtorin ja kanslerin *Ernst Palménin* isoisä.

On jo tullut mainituksi, että *Anna Sinebrychoff* oli poikiensa *Nicolaksen* ja *Paulin* kanssa mukana.

Sukulaisia keskenään olivat myös Suomen Pankin johtokunnan puheenjohtaja *Axel Gustaf Samuel von Troil* ja Helsingin kaupunginvaltuuston ensimmäinen puheenjohtaja *Samuel Werner von Troil*. Kumpikin olivat eri aikoina myös senaattoreja.

Sama sukunimi oli myös lääninprovasti, tohtori *August Edvard Granfeltillä* ja professori *Axel Fredrik Granfeltillä*, eversti *Lars Emil von Haartmanilla* ja senaattori *Victor von Haartmanilla* sekä professori *Osvald Wasastjernalla* ja senaattori *Wiktor Wasastjernalla*.

Perustavassa kokouksessa olivat läsnä *Eliel Aspelin*, *Johan Reinhold Aspelin* (arkeologia), *Uno Cygnaeus* (yli-inspehtori eli kansakoulujen ylitarkastaja, pappi), *Johan Richard Danielson* (historia), *Anders Donner* (tähtitiede), *Otto Donner* (sanskrit), *Jaakko Forsman* (lakitiede), *E. Hj. Furuholm* (vuorimestari), *Berndt Fredrik Godenhjelm*, *Karl Gustaf Göös*, *Edvard Immanuel Hjelt* (kemia), *Otto Edvard August Hjelt* (anatomia), *Wilhelm Lagus* (Kreikan kirjallisuus),

Anders Johan Malmgren (eläintiede, em.), *Agathon Meurman*, *Adolf Moberg* (valtioneuvos), *Frithiof Perander* (filosofia; ylioppilastutkintolautakunnan jäsen, Härmäläis-Osakunnan inspektori) ja *August Schauman* (ritariston ja aatelin edustaja valtiopäivillä). 18 läsnäolleesta professoreita oli 8, joista filosofisesta tiedekunnasta 5; lisäksi dosentti *Eliel Aspelin(-Haapkylä)* (kirjallisuudentutkimus), ja *Berndt Fredrik Godenhjelm* lienee ollut kielten lehtori eli niukka humanistien enemmistö.

Muut perustajat olivat kuvernööri *Edvard von Ammondt*, tohtori *Carl Henrik Bartram*, senaattori *Sune Björkstén*, kanslianeuvos *Carl Gustaf Borg*, hovineuvos *Alexander Wilhelm Brummer*, hovioikeuden asessori *Ludvig Gustaf Leonhard Clouberg*, kreivi, kuvernööri *Carl Magnus Creutz*, vapaaherra, pankintirehtori *Johan Cronstedt*, kenraaliluutnantti *Casimir Ehrnrooth*, yliopettaja *Karl Ervast*, Hämeenlinnan normaalilyseon yliopettaja *Johan Gabriel Geitlin*, senaattori *Gustaf Fredrik Gejtel*, lääninprovasti, tohtori *August Edvard Granfelt*, salaneuvos *Jakob Grot*, eversti *Georg Oskar Gräsbeck*, kauppias *J. G. Grönfors*, eversti *Lars Emil von Haartman*, senaattori *Victor von Haartman*, asessori *Herman Hallonblad*, yliopiston voimistelulaitoksen yliopettaja *Frans Victor Heikel*, vapaaherra, maanviljelijä *Edvard Hisinger*, Tilastollisen päätoimiston johtaja ja Suomen Muinaismuistoyhdistyksen puheenjohtaja *Karl Emil Ferdinand Ignatius*, konsuli *John Julin*, yli-inspektori *Axel Fredrik Laurell*, kenraalimajuri, Suomen Taideteollisuusyhdistyksen puheenjohtaja *Julius af Lindfors*, kalastuksentarkastaja, Helsingin kaupunginvaltuuston varapuheenjohtaja *Anders Johan Malmgren*, Liuksialan kartanonomistaja ja talonpoikais-säädyn valtiopäiväedustaja, kunnallisneuvos *Agathon Meurman*, raatimies *Gabriel Revell*, presidentti *Gustaf Fredrik Rotkirch*, pormestari *J. G. Sahlman*, *Hufvudstadsbladetin* perustaja ja julkaisija, Helsingin kaupunginvaltuuston jäsen *August Schauman*, kapteeni (”katteini”) *Carl Gustaf Sanmark*, senaattori *Theodor Sederholm*, tullinhoitaja *Wilhelm Sourander*, varatuomari *Hjalmar Sundel*, kauppaneuvos *Carl Wilhelm Sundman*, *Kasvatusopillisen Yhdistyksen Aikakauskirjan* päätoimittaja, yli-inspektori (kouluhallituksen ylitarkastaja) *Carl Synnerberg*, pormestari *Isidor Taucher*, senaatinkamreeri *Axel Tavaststjerna*, pankin tirehtori *Eugen Wallenius*, professori *Osvald Wasastjerna*, senaattori *Wiktör Wasastjerna*, kirjanpainaja *Gustaf Wilhelm Wilén*, kenraalitrehtori *Felix von Willebrand* ja Mustialan maanviljelysopiston rehtori *Carl Anders Zitting*.

Suomalais-Ugrilaisen Seuran perustajat olivat siis harvinaisen ja voi sanoa uskomattoman arvovaltaista ja ihmeellisen monialaista väkeä. Se on ymmärrettävää sitä taustaa vasten, että silloin oltiin luomassa sivistys-Suomea. Elettiin seurojen perustamisbuumia. Useat olivat monen muunkin seuran perustajia tai toimimiehiä. Myös talouselämä ja virkavalta tunsivat kiinnostusta uusien tie-

teellisten yhteisöjen luomista kohtaan. *Otto Donner* halusi selvästikin hankkia seuralle sekä henkisen että taloudellisen selkänöjan. Hänen kaukonäköisyydestään voimme olla hyvin kiitollisia nytkin seuramme toisella ja kalendaarisesti kolmannella vuosisadalla.

Lähteet

- Kansallisbiografia-verkkójulkaisu. *Studia Biographica* 4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 1997–. – <http://www.kansallisbiografia.fi> 2.12.2008.
- Klinge, Matti & Knapas, Rainer & Leikola, Anto & Strömberg, John 1989–1990: *Helsingin Yliopisto 1640–1990. Toinen osa: Keisarillinen Aleksanterin Yliopisto 1808–1917. Kolmas osa: Helsingin Yliopisto 1917–1990*. Helsinki: Otava.
- Kuka kukin on 1909. Julkisuudessa esiintyvien kansalaisten elämäkertoja*. Helsinki: Kansa 1908.
- Salminen, Timo 2008: *Aatteen tiede. Suomalais-Ugrilainen Seura 1883–2008*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1172, Tieto. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.